

ویژگیهای اصلی «نظام آموزش و ملاقات»

(قسمت دوم)

اشاره:

چنانچه در شماره قبل آورده شد، برای ترویج کشاورزی در «نظام آموزش و ملاقات»، دستگاه ترویج را می‌توان به گونه‌های مختلفی سازماندهی کرد تا برای کشاورزان مفید بوده و بتواند بطرز ثمربخشی در شرایط گوناگون عمل کند؛ و در این رابطه به بعضی از اصول اساسی بازسازی ترویج به «نظام آموزش و ملاقات» اشاره گردید. در این شماره سایر مختصات که نظامهای ترویج کشاورزی برای انجام موفقیت آمیز کار خود باید دارا باشند، همچنین ویژگیهای اصلی نظام آموزش و ملاقات مطرح می‌گردد.

تمرکز فعالیتها: هنگام پی ریزی یک نظام ترویج، کلیه فعالیتها را باید متمرکز کرد تا تأثیر آشکار آن در مراحل اولیه و پیشرفتهای مداوم بعدی آن بوضوح دیده شود. در حیطه کشاورزی فعالیتها باید ابتدا در مورد مهمترین محصولات، و بر اقداماتی که نتایج اقتصادی کوتاه مدت بدنبال دارد متمرکز شود؛ لذا کارکنان ترویج، ابتدا کار را به تعداد کمی کشاورز منتخب محدود می‌کنند، تا شرایطی که برای گسترش شیوه‌های مورد ترویج بین کشاورزان در حداقل زمان لازم است، ایجاد گردد. بطور کلی، تمرکز همیشه در مورد حساس‌ترین نکات انجام می‌شود و پس از کسب نتایج مطلوب، کانون آن تغییر داده خواهد شد.

تقلید از کشاورزان رابط: پیامهای سازمان ترویج باید اساساً بر روی تعدادی کشاورز منتخب و سایر کشاورزان علاقمند به تماس، متمرکز شود. البته در انتخاب کشاورزان نیز سه معیار زیر باید

رعایت گردد: ۱- کشاورزان به پیاده کردن روشهای توصیه شده عامل ترویج، تمایل نشان دهند؛ ۲- آمادگی پذیرش سایر کشاورزانی را که برای مشاهده این روشها به مزرعه می‌آیند، داشته باشند ۳- بعنوان افرادی قابل اعتماد در زمینه‌های کشاورزی مورد پذیرش سایر کشاورزان

• یکی از اهداف ترویج حرفه‌ای، آموزش کشاورزان در زمینه استفاده از منابع در دسترس خود به بهترین وجه می‌باشد. در واقع هیچ اقدامی را نباید توصیه کرد مگر اینکه به طرز چشمگیری درآمد و کارایی کشاورزان را افزایش داده، کار آنان را ساده‌تر، یا هزینه‌ها را کمتر نماید و یا به تولید محصولات مرغوبتری منجر شود.

باشند. برای اینکه پیامها، به سرعت به تعداد زیادی از کشاورزان برسند، به دو طریق عمل می‌کنند: اول اینکه سایر کشاورزان اقدام شده در مزارع کشاورزان رابط را مشاهده می‌کنند، تا توصیه‌ها را فرا گرفته و پیاده کنند. هدف از تمرکز بر کشاورزان رابط و سایر زارعین علاقمند، محدود کردن نفرات تحت پوشش نیست، بلکه متقاعد ساختن کلیه کشاورزان گروه در زمینه نتایجی است که هر کس می‌تواند کسب کند.

بهترین استفاده از منابع موجود: یکی از اهداف زیربنایی ترویج حرفه‌ای، آموزش کشاورزان در زمینه استفاده از منابع در دسترس خود به بهترین وجه، می‌باشد. در واقع هیچ اقدامی را نباید توصیه کرد مگر اینکه بطرز چشمگیری درآمد و کارایی کشاورزان را افزایش داده، کار آنان را ساده‌تر یا هزینه‌ها را کمتر نماید و یا به تولید محصولات مرغوبتری منجر شود. در مراحل اولیه کار، باید بر مدیریت بهتر تأکید شود؛ چرا که اولاً نتایج قابل اعتمادی به دنبالش خواهد داشت و ثانیاً هزینه کمتری در بر خواهد داشت و از آنجا که اغلب کشاورزان خرده‌پا، نیروی کار اضافی در اختیار داشته اما پول ندارند، این مسأله با نیازهای مالی آنان مطابقت پیدا می‌کند.

توصیه‌های هماهنگ با توان کشاورزان: توصیه‌ها باید با توان کشاورزان هماهنگ باشد اگر در مناطقی، کشاورزانی یافت شوند که از سایر کشاورزان پیشرفته‌تر باشند، مروج کشاورزی ضمن ارائه توصیه‌های لازم به اکثریت کشاورزان، باید قسمتی از وقت خود را به کشاورزان پیشرفته اختصاص دهد تا آنها نمونه و الگویی خوبی برای دیگران باشند. همچنین در صورت افزایش درآمد متوسط کشاورزان، و امکان استفاده از اقدامات پرهزینه‌تر و بنیادی‌تر، مروج باید بر چگونگی بهترین استفاده از نهاده‌هایی که کشاورزان استطاعت خرید آن را دارند تأکید ورزد. مثلاً در مورد استفاده از کود باید به کشاورزان توصیه شود که چطور بهترین استفاده را از حداقل مقدار کود مصرفی ببرند، چگونه و چه

● پیامهای سازمان ترویج باید اساساً بر روی تعدادی کشاورز منتخب و یا سایر کشاورزان علاقمند به تماس، متمرکز شود. در انتخاب کشاورزان نیز سه معیار باید رعایت گردد:

کشاورزان به پیاده کردن روشهای توصیه شده تمایل نشان دهند- آمادگی پذیرش سایر کشاورزانی را که برای مشاهده این روشها به مزرعه می آیند، داشته باشند- بعنوان افرادی قابل اعتماد در زمینه های کشاورزی مورد پذیرش سایر کشاورزان باشند.

خود بکار بیندند. چگونگی کار این نظام و مسئولیتهای کارکنان آن در سطوح مختلف در ذیل توضیح داده می شود.

ساختار کلی سازمان: کل سازمان ترویج کشاورزی بر اساس مجموع خانوارهای کشاورز فعال و تعداد خانواده هایی که یک مروج روستا می تواند بخوبی تحت پوشش قرار دهد، استوار است و بر این اساس تعداد مروجین مورد نیاز یک منطقه محاسبه می شود. برآورد شده است که تعداد مناسب برای کنترل و سرپرستی حدود هشت نفر می باشد که بدین ترتیب می توان تعداد سایر کارکنان را نیز محاسبه کرد. یک بازرس ترویج کشاورزی، شش تا هشت مروج روستا را تحت آموزش و نظارت خود می گیرد. شش تا هشت بازرس ترویج کشاورزی بنوبه خود تحت سرپرستی یک «مسئول ترویج بخش» قرار می گیرند. یک «مسئول ترویج ناحیه»، هر چهار تا هشت مسئول ترویج بخش را تحت نظر دارد. مسئول ترویج بخش و ناحیه توسط گروه کوچکی از متخصصان موضوعی حمایت می شوند. مسئول ترویج ناحیه تحت سرپرستی مستقیم «مسئول ترویج منطقه» قرار می گیرد. در سطح مرکز و یا منطقه، گروه کوچکی از متخصصان موضوعی مدیریت ترویج متشکل از مدیر سازمان و معاونان وی را، از نظر فنی پشتیبانی می کنند.

وام را در اختیار کشاورزان قرا می دهد. بنابراین ترویج و دواير تدارکاتی، ضمن انجام مسئولیتهای مجزا، به نوعی هماهنگی و اتکاء دو جانبه به هم نیاز دارند.

اصلاحات مداوم: در سازمان ترویج باید روندی اساسی برای هماهنگی با شرایط متغیر وجود داشته باشد؛ بنابراین یک جریان «ارزشیابی از خود در ضمن کار»، مورد نیاز است تا سازمان ترویج را قادر سازد زمینه هایی را که نیاز به تغییر دارند بموقع شناسایی کند. از آنجا که با معرفی محصولات جدید کشاورزان و تغییر اولویتهای دولت، الگوهای کشت و روشهای کشاورزی نیز باید تغییر کنند، بنابراین فعالیتها و سازماندهی سازمان ترویج، باید تعدیل و تنظیم گردد.

۴- ویژگیهای اصلی نظام آموزش و ملاقات

ویژگی اصلی نظام آموزش و ملاقات ترویج کشاورزی، عبارت از برنامه آموزش نظام یافته مروج روستا همراه با سرکشی های متناوب به مزارع کشاورزان می باشد. در مزرعه، مروج روستا شیوه های توصیه شده کشاورزی را به زارعین می آموزد، نحوه انجام کار را برای آنان نمایش داده و آنان را تشویق می کند تا این اقدامات را در مزارع

موقع آن را به زمین بدهند و چطور آن را همراه با کودهای عالی به مصرف رسانده و به تدریج، مقدار کود را در حد مطلوبتر و بر سطح بزرگتری افزایش دهند.

ارتباط با تحقیقات: تقویت پیوند و فعل و انفعال ثمربخش میان ترویج و تحقیقات، یکی از هدفهای مهم ترویج کشاورزی محسوب می شود. چرا که بدون نتایج حاصل از شبکه ای از ایستگاهها و آزمایشهای تحقیقاتی که توصیه ها را می توان بر اساس آن قرار داد، و نیز بدون انتقال گزارش از مزرعه به تحقیقات، ترویج بزودی از آنچه که باید به کشاورزان ارائه نماید خالی شده و همچنین تماس تحقیقات با مسائل واقعی و متغیری که کشاورزان با آن مواجه می شوند قطع می گردد.

فراهم آوردن نهاده های کشاورزی و اعتبار: سازمان ترویج در مورد تدارک نهاده ها مسئولیتی ندارد ولی از آنجائیکه باید در مورد انتخاب نهاده های لازم، کشاورزان را راهنمایی کرده و نحوه استفاده از آنها را به ایشان بیاموزد، می تواند به طرق مختلف به دواير تدارکاتی کمک نماید. اول اینکه برای نهاده های خریداری شده تقاضا بوجود می آورد؛ دوم اینکه اطلاعات لازم در مورد قیمت نهاده ها و محل خرید آنها، چگونگی بهره برداری صحیح از آنها و محل و کیفیت دریافت

هنگام پیاده کردن یک نظام، ترکیب اداری کل منطقه را باید دقیقاً مورد توجه قرار داد تا سازمان ترویج با سازمان اداری موجود مطابقت داشته باشد.

سطح مزرعه: تعداد خانوارهای کشاورز که یک مروج مزرعه می‌تواند تحت پوشش قرار دهد در مناطق مختلف متفاوت بوده و به عواملی چون تحرک مروج، وضعیت جغرافیایی، وضع هوا، الگوهای سکناي کشاورزان، تراکم جمعیت، تنوع محصولات و انواع نظامهای بهره‌برداري بستگی دارد که دسترسی کشاورزان به مروج، شاید مهمترین عامل باشد.

مثلاً در جایی که تراکم جمعیت زیاد است یک مروج روستا برای ۸۰۰ تا ۱۲۰۰ کشاورز مناسب خواهد بود و در جاهای پراکنده و کوهستانی، این نسبت به یک به ۵۰۰ و یا حتی ۳۰۰ کاهش پیدا خواهد کرد. بطور کلی تعداد واقعی خانوارهای فعال کشاورز - زب عنوان معیار اصلی تعیین نسبت مروج به کشاورزان در نظر گرفته می‌شود. خانوارهای فعال کشاورز در منطقه عمل یک مروج به ۸ گروه تقریباً مساوی تقسیم می‌شوند که در هر گروه ده نفر بعنوان کشاورز رابط انتخاب می‌گردد. ملاقات مروج از مزارع طبق برنامه منظم هر دو هفته یکبار انجام می‌شود، در این ملاقات کلیه کشاورزان رابط گروه و نیز تعدادی از سایر کشاورزان حضور دارند. در یک روز فقط یکی از هشت گروه مورد سرکشی قرار می‌گیرد. البته مشکل دیگر اجرای کار این است که مروج، هر هفته یک مرتبه به مدت نصف روز هر گروه را ملاقات کند.

مروج روستا: مروج روستا چهار روز در هفته را به ملاقاتها اختصاص می‌دهد و دور روز کاری باقیمانده را صرف آموزش حین خدمت می‌کند. این آموزش از قسمتهای اساسی نظام ترویج است، زیرا مروج این فرصت را دارد تا مهائل کشاورزان را با مریبان خود که با تجربه‌تر و متخصص‌ترند، مطرح نموده و آنچه را که باید در ملاقات بعدی به کشاورزان بیاموزد فرا می‌گیرد. در این جلسات آموزشی مروجین روستا همواره با بازرسان ترویج کشاورزی مربوطه، در گروههایی که تعدادشان نباید بیش از سی نفر باشد، بمدت یک روز کامل

تحت آموزش قرار می‌گیرند.

جلسات فقط به عملیات کشاورزی مهم مربوط به دو هفته آینده اختصاص دارد. هدف از این جلسات آموزشی این است که ضمن بالا بردن توانایی فنی مروجین روستا، از آنان یک متخصص موضوعی ساخته شود. جلسه آموزشی دیگری که باید هر دو هفته یکبار بطور منظم تشکیل شود، جلسه ملاقاتی است که بازرس ترویج کشاورزی با مروجین تشکیل می‌دهد.

این جلسه تقریباً غیر رسمی بوده و طی آن علاوه بر نکاتی که در جلسه آموزشی قبلی مطرح بوده، در مورد مشکلاتی که مروجین در مزارع با آن مواجهند بحث شده و تصمیم‌گیری می‌گردد. این برنامه ملاقات و آموزش، ده روزه از دوازده روز کاری مروج روستا در دو هفته را اشغال می‌کند. در دو روز باقیمانده، وی برای بررسی آزمایشهای مزرعه به آنها سرکشی کرده، فعالیتهای ترویجی نظیر روزهای ملاقات را تنظیم می‌کند و ملاقاتهایی را که بدلیل بروز بیماری، تعطیلی و نظایر آن به تعویق انداخته، انجام می‌دهد و گزارشهای لازم را تنظیم می‌نماید.

بازرس ترویج کشاورزی: هر بازرس ترویج کشاورزی بر ۶ تا ۸ مروج روستا که در حوزه او فعالیت می‌کنند سر پرستی کرده و ایشان را از نظر فنی پشتیبانی می‌کند. وی در هر دو هفته دو روز را

در جلسات آموزشی مروجین روستا می‌گذراند. (جلسه ملاقاتی که خود وی تشکیل می‌دهد و جلسه آموزشی که توسط متخصصان موضوعی اداره می‌شود) و هشت روز را در مزارع صرف نظارت بر کار مروجین روستا و کمک به آنها، در آموزش توصیه‌های جاری به کشاورزان می‌کند. بازرس ترویج کشاورزی برنامه ملاقات خود را با در نظر گرفتن قوت و ضعف مروجین روستا تنظیم خواهد کرد.

بازرسان نیز مانند مروجان باید در حوزه عمل خود ساکن باشند.

سطح بخش: یعنی واحد اداری که حوزه عملیات ۶ تا ۸ بازرس ترویج را در بر می‌گیرد و تحت کنترل یک مسئول ترویج بخش است؛ وی بر کلیه بازرسان ترویج و مروجین روستای بخش خود سر پرستی کرده و مسئول برنامه ترویج در حوزه عمل خود می‌باشد. در صورت زیاد بودن جمعیت کشاورز و در نتیجه زیادی تعداد مروجین و بازرسان ترویج، مسئول ترویج بخش باید توسط یک یا چند «کمک مسئول یا معاون ترویج بخش» پشتیبانی شود.

در این حالت، سر پرستی ۶ تا ۸ بازرس ترویج به هریک از معاونین ترویج بخش واگذار شده و مسئول ترویج بخش فقط سر پرستی ۴ تا ۵ بازرس ترویج را به عهده می‌گیرد. زیرا وی علاوه

بر این کار باید معاونان را نیز تحت نظارت داشته باشد. مسئول ترویج بخش گروهی از متخصصان موضوعی را در اختیار دارد که تعدادشان حداقل سه نفر می‌باشد. یک نفر در زمینه زراعت، یکی حفظ نباتات و یک مسئول آموزش. کار این سه متخصص به سه بخش زیر تقسیم می‌شود:

آموزش مروجین و بازرسان ترویج کشاورزی، سرکشی به مزارع و سوم تحت آموزش قرار گرفتن خود این متخصصان توسط تحقیقات و به کمک انجام آزمایشهای زراعی. یک گروه از متخصصان موضوعی می‌توانند حداکثر ۱۰۰ تن از مروجین روستا را آموزش دهند. مسئول آموزش، همراه با مسئول ترویج بخش مسئولیت آرایش و ترتیبات اداری جلسات آموزشی دو هفته یکبار و کلیه فعالیت آموزش حین خدمت در بخش را به عهده دارند.

سطح ناحیه: سازمان ترویج در یک ناحیه تحت کنترل یک «مسئول ترویج ناحیه» می‌باشد. مسئول ترویج ناحیه، با سرکشی به مزارع که همزمان با سرکشی مسئولان ترویج بخش است بر کار آنان نظارت کرده و در ضمن مروجین روستا، بازرسان ترویج و مهمتر از همه، کشاورزان را نیز ملاقات می‌کند و از میزان تأثیر و کارایی فعالیتهای ترویج و کلیه کارکنان خود آگاهی‌های لازم را کسب می‌کند. مسئول ترویج ناحیه باید مرتباً در جلسات آموزش کارکنان ناحیه شرکت کند. مسئول ترویج ناحیه توسط گروهی از متخصصان موضوعی پشتیبانی می‌شود. این متخصصان مانند همکاران خود در سطح بخش، در سه قسمت: آموزش سایرین، سرکشی به مزارع و تحت آموزش قرار گرفتن، مسئولیت دارند. ایشان بطور منظم در جلسات آموزشی دو هفته‌ای شرکت کرده و متخصصان موضوعی بخش را پشتیبانی تخصصی می‌کنند.

سطح منطقه: در صورتیکه تعداد نواحی برای اعمال نظارت دقیق توسط کارکنان مرکز از هشت ناحیه بیشتر باشد، یک سطح اداری واسطه - یعنی سطح منطقه - بین مرکز و سطح ناحیه مورد نیاز می‌باشد. مسئول ترویج منطقه، مسئول کار کلیه عملیات ترویجی در نواحی تحت سرپرستی منطقه خود می‌باشد. در این رابطه، او برای نظارت به

● بدون رایج حاصل از شبکه‌ای از ایستگاهها و آزمایشهای تحقیقاتی که توصیه‌ها را میتوان براساس آن قرارداد، و نیز بدون انتقال گزارش از مزرعه به تحقیقات، ترویج به زودی از آنچه باید به کشاورزان ارائه نماید خالی میشود.

● در سازمان ترویج باید روندی اساسی برای هماهنگی با شرایط متغیر وجود داشته باشد. بنابراین یک جریان «ارزشیابی از خود در ضمن کار» مورد نیاز است تا سازمان ترویج را قادر سازد زمینه‌هایی را که نیاز به تغییر دارند به موقع شناسایی کند.

● ویژگی اصلی نظام آموزش و ملاقات ترویج کشاورزی، عبارت از برنامه آموزش نظام یافته مروج روستا همراه با سرکشی‌های متناوب به مزارع کشاورزان می‌باشد.

مزارع سرکشی می‌کند تا از کیفیت خدمات ترویجی، اجرای توصیه‌های ترویج، کیفیت آموزش و هماهنگی بین عرضه و تقاضای نهاده‌ها اطمینان حاصل کند.

سطح مرکز: سازمان ترویج در سطح مرکز، مطابق با مسئولیتهای و ساختار وزارت کشاورزی، گوناگون است. بنابراین سازمان ترویج باید در چهارچوب وزارتخانه اما بعنوان سازمانی مجزا عمل کرده و کارکنان آن هم که اختصاصاً برای ترویج فعالیت می‌کنند باید بر اساس معیارهای عینی و مرتبط استخدام شده و مورد تشویق قرار گیرند. هدف اصلی کارکنان مراکز ترویج، حصول اطمینان از عملکرد مؤثر نظام ترویج در سراسر کشور یا استان می‌باشد.

«مدیر ترویج» که گزارشهای کار را به «رئیس کشاورزی» تسلیم می‌کند باید توسط سه معاون که یکی از آنها مسئول امور اداری، مدیریت

پرسنل و امور مالی، و دیگری مسئول کلیه امور فنی و حرفه‌ای و سومی عهده‌دار مسئولیتهای اجرایی و مدیریت داخلی نظام می‌باشد، مساعدت گردد.

متخصصان موضوعی در سطح مرکز که شامل یک مسئول آموزش نیز خواهند بود و خطوط اصلی کار متخصصان موضوعی در سطوح پایین‌تر را مشخص می‌کنند، مسئولیت پی‌ریزی برنامه‌های آموزش حین خدمت برای پرسنل ترویج، برقرار کردن تماس دائم با کارکنان تحقیقات در سراسر کشور و فراهم آوردن پشتیبانی فنی برای سایر متخصصان موضوعی و همچنین کمیته‌های مشترک ترویج - تحقیقات را عهده‌دار هستند.

۵- سایر ویژگیهای عملیاتی

وجود یک ارتباط نزدیک و محکم بین ترویج و تحقیقات از نظر ثمربخش بودن عملیات هر یک از آنها حائز اهمیت فراوانی است. ترویج، نتایج و یافته‌های تحقیقات را به کشاورزان می‌آموزد و برای رفع مسائل آنان به پشتیبانی دائمی تحقیقات نیاز دارد. از سوی دیگر، تحقیقات نیز به راهنمایی‌های ترویج در زمینه مسائلی که کشاورزان با آن مواجه می‌شوند و مواردی که فعالیتهای تحقیقاتی باید بر آن متمرکز گردد، نیاز دارد.

ارتباط با تحقیقات: یکی از مهمترین زمینه‌های ارتباط بین ترویج و تحقیقات جلسات ماهانه متخصصان موضوعی مسئولین ترویج ناحیه و بخش و متخصصان تحقیقات می‌باشد. دومین جلسه مهم، جلسات منطقه‌ای است که با شرکت کارکنان ارشد ترویج و تحقیقات منطقه قبل از شروع فصل کشت تشکیل می‌شود. طی این جلسات، اهداف و خط‌مشی توسعه کشاورزی منطقه، تصمیمات کلی مرتبط با تولید که باید ترویج داده شود، فعالیتهای تحقیقاتی کاربردی و تطبیقی، برنامه‌های آزمایشهای مزرعه‌ای و نیاز به مواد اولیه و بازار تولیدات تخمین زده می‌شود. علاوه بر این جلسات رسمی، اقدامات غیررسمی دیگری نیز جهت ارتباط بین ترویج و تحقیقات، از قبیل: تماس شخصی و ملاقاتهای غیرمنظم بین پرسنل ترویج و تحقیقات، تشریک مساعی در آزمایشهای مزرعه‌ای، بازدید ایستگاههای تحقیقاتی توسط کارکنان ترویج و مهمتر از هم سرکشی مشترک کارکنان ترویج و تحقیقات به

مزارع کشاورزان صورت می‌گیرد.

آزمایشهای مزرعه‌ای: چنین آزمایشهایی یک زمینهٔ سنجش نهایی برای یافته‌های تحقیقات را قبل از اینکه در سطح گسترده‌ای ارائه شود، فراهم می‌آورد. برنامهٔ آزمایشهای مزرعه‌ای بطور مشترک توسط کارکنان ترویج و محققان تنظیم می‌شود. آزمایشهای مزرعه‌ای باید ساده بوده و چون امکان شکست در آن وجود دارد، قطعه زمین مورد آزمایش باید کوچک در نظر گرفته شود.

کارکنان ایستگاههای تحقیقاتی و متخصصان موضوعی سطح ناحیه راهنماییهای فنی به متخصصان سطح بخش ارائه می‌دهند؛ این افراد همراه با بازرسان ترویج کشاورزی و مروجین روستا در یک فصل نباید به بیش از دو آزمایش بپردازد. در صورت موفقیت آزمایش باید آن را برای سایر کشاورزان تشریح نماید و مزرعه را به عنوان نمونه به سایرین نشان داده و در آن کشاورزان را ملاقات کند.

سایر روشهای ترویج: علاوه بر تماس عامل ترویج و کشاورز که در نظام ترویجی آموزش و ملاقات، رایج می‌باشد، شیوه‌های دیگری نیز در این زمینه مناسب هستند. یکی از این شیوه‌ها، استفاده از مزرعهٔ کشاورزی که اقدامات پیشنهادی در آن پیاده شده است، بعنوان مزرعه نمونه، می‌باشد. چرا که کشاورزان وقتی مشاهده کنند که یک کشاورز روشی را با موفقیت در مزرعه خود پیاده کرده است، بهتر متقاعد می‌شوند، تا اینکه ببینند مزرعه نمونه‌ای توسط کارکنان دولت آماده شده است. همچنین از آنجائیکه کشاورزان، شیوه‌های جدید را تنها در قسمتی از مزرعه خود پیاده می‌کنند، سایر کشاورزان می‌توانند تفاوت بین شیوه‌های پیشنهادی جدید و روشهای معمول را در یک مزرعه ببینند. دورهم جمع کردن کشاورزان هر چند گاه یکبار و نشان دادن نمودار، عکس یا حتی نمایش فیلمهای کوتاه و توزیع جزوه‌هایی در مورد فعالیتهای ترویج و فنون پیشنهادی نیز بسیار سودمند است.

وسایل ارتباط جمعی نظیر روزنامه‌ها، رادیو و حتی تلویزیون نیز می‌توانند با تشریح این نظام و ارائه راهنماییهای فنی کلی به کشاورزان، فعالیتهای ترویج را تقویت نمایند. بطور کلی عامل

● **مروج روستا چهار روز در هفته را به ملاقاتها اختصاص می‌دهد و دوروز کاری باقیمانده را صرف آموزش حین خدمت میکند. این آموزش از قسمتهای اساسی نظام ترویج است، زیرا مروج این فرصت را دارد تا مسائل کشاورزان را با مربیان خود در میان گذارده و آنچه را که باید در ملاقات بعدی بیاموزد، فرا می‌گیرد.**

● **یکی دیگر از شیوه‌های ترویج، استفاده از مزرعه کشاورزی که اقدامات پیشنهادی در آن پیاده شده است، به عنوان مزرعه نمونه می‌باشد. چرا که کشاورزان وقتی مشاهده کنند که یک کشاورز روشی را با موفقیت در مزرعه خود پیاده کرده است، بهتر متقاعد می‌شوند، تا اینکه ببینند مزرعه نمونه‌ای توسط کارکنان دولت آماده شده است.**

ترویج نباید به تنهایی تصمیم بگیرد که چه روش ترویجی را مورد استفاده قرار دهد، بر عکس باید از طرف مسئول آموزش، بازرس ترویج کشاورزی، مسئول ترویج بخش و متخصصان موضوعی راهنمایی شود.

سایر آموزشها: علاوه بر کلاسهای آموزشی دو هفته یکبار برای آموزش مروجین روستا و بازرسان ترویج، و جلسات یکماهه برای متخصصان موضوعی و مسئولان ترویج بخش و ناحیه و محققان و همچنین گردهمایی‌های فصلی برای کارکنان ارشد ترویج و تحقیقات، به جلسات آموزش حین خدمت کارکنان نیز نیاز می‌باشد. و به عهده مدیر ترویج است که با کمک ارشد آموزش، هر ساله، اولیتهای آموزش را مشخص نماید. اما آنچه مسلم است اینکه هر یک از اعضاء سازمان ترویج در طول سال باید لااقل یک دوره آموزش ویژه و یک کلاس کوتاه مدت توجیهی یا باز توجیهی را طی کند.

کلیه کارکنان برای درک بهتر توصیه‌های اساسی تولید در مورد محصولات مهم محل و بالا بردن دانش خود در زمینه تکنولوژی پیوسته به آموزشهای فنی نیاز دارند. متخصصان موضوعی و کارکنان ارشد ترویج به آموزش فشرده‌ای در دانشکده‌های کشاورزی یا انستیتوهای مرکزی تحقیقاتی یا حتی کشورهای خارج، نیاز دارند. چون تعداد زیادی از پرسنل ترویج به اموری نظیر نظارت و مدیریت اشتغال دارند، در این زمینه‌ها نیز آموزش مناسبی باید تدارک دیده شود. همچنین کلیه کارکنان به آموزش فشرده‌ای در زمینه روشهای ترویج و شیوه‌های ارتباطی مربوطه احتیاج دارند. دوره‌های آموزشی فوق‌الذکر بمنظور بالا بردن کیفیت کار در کلیه سطوح برای عملکرد بهتر و کارایی آنان در شرایط پیوسته در تغییر کشاورزی و تکنولوژیکی می‌باشد. در کنار آموزش‌های رسمی، آموزشهای غیر رسمی، چون تماس بین سرپرستان و کارکنان ترویج، بویژه در مزارع نیز نباید از نظر دور بمانند.

پوشش ترویج: کاریک سازمان ترویج که بر اساس نظام آموزش و ملاقات سازماندهی شده است، بر محصولات زراعی، و در بین این محصولات بر انواع مهمتر آنها متمرکز می‌گردد. حال آنکه با گذشت زمان خدمات ترویج باید گسترش یافته و بیشتر فعالیتهای تولیدی از قبیل دامداری، باغبانی و پرورش درخت و غیره را نیز تحت پوشش بگیرد. برای نیل به این هدف سازمان ترویج به تخصصهای گسترده‌تر و تغییراتی نیاز دارد تا بتواند این وظایف اضافی را نیز انجام دهد. در جایی که فعالیتهای کشاورزی به فصل بستگی دارد، کارکنان ترویج می‌توانند در هنگام رکود فعالیتهای کشاورزی، وقت خود را به فعالیتهای تولیدی جنبی اختصاص دهند.

نظارت و ارزشیابی: نظارت و ارزشیابی نوعی بررسی مستقل و کیفی است که به صورت مقطعی برای سنجش میزان پیشرفت و نتایج فعالیتهای عملی ترویج انجام می‌شود. این نوع نظارت موجب حصول اطمینان از ثمربخش بودن عملکرد سازمان ترویج شده و به مدیریت کمک

ترویج کشاورزی؛ نظام آموزش و ملاقات

بقیه از صفحه ۲۰.

می‌کند تا برنارسانیه‌ها غلبه نماید و اطلاعات صحیحی را که برنامه‌ریزان سازمان ترویج به آن نیاز دارند، فراهم می‌آورد. نظارت و ارزشیابی توسط مدیریت ترویج و واحدهای مستقل نظارت و ارزشیابی صورت می‌گیرد. پرسنل مدیریت ترویج، مسئولیت نظارت داخلی معمولی بر فعالیتهای سازمان از قبیل: استخدام پرسنل، انجام آموزش، سرکشی مروجین به مزارع را به عهده دارند. پرسنل واحد نظارت و ارزشیابی کشاورزان را تحت نظر-

گرفته و به بررسی ملاقاتهایی که توسط کارکنان ترویج صورت می‌گیرد، توصیه‌هایی که به کشاورزان داده می‌شود و تأثیر این توصیه‌ها بر میزان عملکرد محصولات، می‌پردازند. همچنین انجام مطالعاتی در زمینه‌های معینی از نظام ترویج نیز توسط واحد نظارت و ارزشیابی انجام می‌گیرد.

انگیزه‌ها: برای جذب بهترین افراد به سازمان ترویج و همچنین حفظ روحیه کارکنان موجود، حقوقهای پرداختی در کلیه سطوح، بویژه مروجین روستا را باید بدقت مورد بررسی قرار گیرد. در بسیاری موارد ضروری است که برای اموری که به نحو مطلوب انجام می‌گیرد پاداشی در نظر گرفته شود. سیاستهای تشویق پرسنل باید بگونه‌ای انجام

گردد که پرسنل ترویج اطمینان حاصل کنند در صورت انجام وظیفه به نحوه مطلوب، از پیشرفت حرفه‌ای و مزایای مالی برخوردار خواهند شد. تشکیل یک کادر حرفه‌ای از کارکنان ترویج و در داخل این کادر، کادر دیگری از متخصصان موضوعی و مروجین روستا، باعث تسهیل تنظیم معیارها و جنبه‌های تشویقی خواهد شد. ضمناً مزایای دیگری نیز باید در نظر گرفته شود تا کارکنان ترویج انگیزه لازم برای انجام مسافرت‌های مکرر و فشرده‌ای را که لازمه کار آنجاست داشته باشند. آموزشهایی نظیر تحصیلات دانشگاهی، دوره‌های خارج از کشور و سفرهای آموزشی و نفاذ آنها نیز می‌توانند بعنوان تشویق پرسنل کار آمد مورد استفاده قرار گیرند.

اهداف، سیاستها و عملکرد

بقیه از صفحه ۳۵

شبکه آبیاری زهکشی نیز در دست واحد مدیریت طرحهاست که اجرای آنها منتج به استحصال حداقل ۲۰۰ میلیون مترمکعب آب زراعی و توسعه بیش از ۱۶۰۰۰ هکتار از اراضی استانهای ایلام، خوزستان و خراسان می‌شود. یکی از سدها، سد خاککی سربداران در شهرستان سبزوار است که کار احداث این سد از سال ۶۵ شروع شده تا میزان آب استحصالی این منطقه را که ۲۳ میلیون مترمکعب بوده و ۲۵۰۰ هکتار زمین را زیرکشت می‌برده است، به میزان ۴۰ میلیون مترمکعب توسعه داده و با ۶۳ میلیون مترمکعب آب استحصالی در سال، ۶ هزار هکتار زمین را تحت پوشش قرار دهد. از دیگر طرحهای اجرایی این واحد طرح احداث سد شهید محمد منتظری در شهرستان نجف آباد است تا با استحصال حدود ۶ میلیون مترمکعب آب در سال، ۱۲۰۰ هکتار زمین را زیرکشت قرار دهد. همچنین کار احداث ۲ شبکه آبیاری و زهکشی هیلان و شهید رجایی که از سال ۶۵ شروع شده و

پیش‌بینی می‌شود که کار احداث شبکه هیلان تا سال ۶۷ به اتمام رسیده و با ۴۷ میلیون مترمکعب آب استحصالی در سال، ۱۷۰۰ هکتار زمین را زیرکشت ببرد و کار احداث شبکه آبیاری شهید رجایی نیز تا سال ۶۹ به پایان میرسد و با ۷۷ میلیون مترمکعب آب استحصالی در سال، ۶۴۰۰ هکتار زمین را می‌توان تحت پوشش قرار داد. بطور کلی حجم عملیات طرحهای اجرایی شامل احداث ۴۷ کیلومتر کانال اصلی، ۱۷۷ کیلومتر کانال فرعی، ۱۲۳ کیلومتر زهکشی اصلی و ۱۰۵ کیلومتر زهکشی فرعی می‌گردد.

مشارکت مردم در اجرای طرحهای واحد مدیریت طرحها: از آنجا که هسته اصلی راهبرد توسعه روستائی، حول محور مشارکت ارادی مردم در فرایند توسعه دور می‌زند، تصمیم گروه یا اجتماع محلی در حفظ و نگهداری و استفاده صحیح از منابع مادی اهمیت زیادی داشته و موفقیت بسیاری از پروژه‌های آبیاری روستائی و پروژه‌های حفاظت از خاک یا جنگل در گرو آن می‌باشد؛ مشارکت مردم عمدتاً در زمینه‌های تصمیم‌گیری، اجرای برنامه‌ها و ارزشیابی برنامه‌های اجرایی و سهم‌بندی منافع توسعه می‌باشد. این فرایند هنگامی شتاب می‌گیرد که

روستائیان به حقوق و امتیازات خود آگاهی پیدا کرده و به قدرت متحد خود با دولت، ایمان و اعتقاد داشته باشند.

بنابر این واحد مدیریت طرحها نیز در اجرای طرح عظیم خود مستقیماً از مشارکت مردم در زمینه‌های مالی ویدی استفاده کرده و یکی از برنامه‌های درازمدت آن، جلب هر چه بیشتر مردم به شرکت در اجرای طرحهای خود می‌باشد.

برنامه‌های آبی واحد: این واحد، برای اجرای هر چه بهتر نقش خود در زمینه آب و خاک و به نمر رسانیدن طرحهای مربوط بخود اهداف و برنامه‌هایی را در جهت جذب نیروهای متعهد و متخصص، ارتقاء سطح علمی نیروهای جهادگر، گسترش ارتباطات با مؤسسات علمی - تحقیقاتی داخلی و خارجی، توسعه دفاتر مطالعاتی استانها و گسترش فعالیت جلب مشارکت مردم، دنبال می‌کند.

زیرنویس:

۱- برنامه پنجساله توسعه کشاورزی (بخش آب و خاک) - وزارت برنامه و بودجه.

۲- طرح ملی، طرحی است که در برنامه ریزی کلان به تصویب رسیده و از نقطه نظر بودجه و پروژه، در قالب «منطقه یا استان» نمی‌گنجد.